

Τα λαϊκά θεμέλια του μοντερνισμού

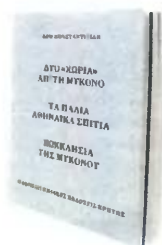
Ο Αρνης Κωνσταντινίδης (1913 - 1993) ήταν μια από τις σημαντικότερες πνευματικές φυσιογνωμίες της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Σπούδασε αρχιτεκτονική στο Μόναχο μέχρι το 1936 όπου και ήρθε σε επαφή με τα ριζοσπαστικότερα αρχιτεκτονικά ρεύματα της εποχής, ιδιαίτερα με το κίνημα του μοντερνισμού. «Τα πρώτα μεγάλης κλίμακας έργα του», σημειώνει ο Δημήτρης Φιλιππίδης στην «Νεοελληνική Αρχιτεκτονική», «σχετίζονται με τον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας όπου υπηρέτησε ως προϊστάμενος της Υπηρεσίας Μελετών από το 1955 ως το 1957. Ο Κωνσταντινίδης καταπίεστηκε έτσι με ένα "άχαρο" θέμα χωρίς όμως αυτό να τον εμποδίσει να αλλάξει κυριολεκτικά τη ροή της ελληνικής αρχιτεκτονικής. (...) Επέβαλε ένα νέο ρόλο στην αρχιτεκτονική, για πρώτη φορά εξελληνίζοντας σε βάθος τις αρχές του μοντερνισμού».

Υπήρξε, μαζί με τον Δημήτρη Πικιώνη, από τους πρώτους αρχιτέκτονες που έθεσαν τις βάσεις για τον προσδιορισμό «ενός νεοελληνικού αρχιτεκτονικού στοχασμού», μιας σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής. «Να στήσουμε μια σύγχρονη αρχιτεκτονική που θα 'ναι -στον τόπο μας- ελληνική, γιατί θα είναι αληθινή, αυτό είναι το πρόβλημά μας», σημειώνει στο βιβλίο του «Δuo "χωριά" απ' τη Μύκονο». Τα δύο μεγαλύτερα εμπίδια τα οποία στηλίτευσε και πολέμησε σε ολόκληρο τον βίο του, προβάλλοντας μια αρχιτεκτονική που προκύπτει από τις συγκεκριμένες ανάγκες κάθε τόπου και κάθε εποχής, ήταν ο πιθηκισμός διεθνών αρχιτεκτονικών προτύπων και η σκηνογραφική μίμηση παραδοσιακών μορφών. «Και μελετήστε, πώς μέσα από τη μια, για όλους κοινή αναγκαιότητα, προβάλλει σε κάθε τόπο -περιοχή- και κάποια διαφορετική οικοδομική και αισθητική μορφολογία», σημειώνει στα «Δuo χωριά».

Τα τρία βιβλία που επανεκδόθηκαν πρόσφατα από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης (ΠΕΚ), «Δuo "χωριά" απ' τη Μύκονο» (1947), «Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια» (1950) και «Ξωκλήσια της Μυκόνου» (1953) σφράγισαν τη σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική προωθώντας

ΕΚΦΩΝΟΓΡΑΦΗ: ΑΓΕΩΝΔΡΟΣ ΑΥΔΙΟΠΟΛΙΔΗΣ

ΑΡΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Δuo «χωριά» απ' τη Μύκονο
Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια
Ξωκλήσια της Μυκόνου
Πανεπιστημιακές
εκδόσεις Κρήτης

την αναγνώριση και μελέτη της λαϊκής κατοικίας και ναοδομίας. Στα λαϊκά σπίτια της Μυκόνου ή τα παλιά της Αθήνας, ο Κωνσταντινίδης δεν αναζητούσε ένα εθνικό πρότυπο προς αντιγραφή, αλλά ένα ολοκληρωμένο έργο το οποίο δίνει εξαιρετικές απαντήσεις σε δεδομένες -ακόμα και σήμερα- κλιματικές και κατασκευαστικές δεομεύσεις. Μελετώντας τις διαδοχικές λύσεις στα κοινά και εν πολλοίς σταθερά προβλήματα που θέτει το δεδομένο φυσικό τοπίο, (π.χ. τη σχέση του εσωτερικού με τον εξωτερικό χώρο) τις οποίες έδωσαν οι προηγούμενοι κάτοικοι του τόπου μπορούμε, όπως λέει, να κατανοήσουμε κατ' αρχάς σε βάθος τις αληθινές δικές μας ανάγκες και να αναζητήσουμε τις πιο πρόσφορες για μας σήμερα λύσεις.

Η ανακάλυψη της αυλής

Να ανακαλύψουμε το δικό μας πρόσωπο. «Το "λαϊκό" αρχιτεκτονικό έργο (...) δεν θα το δούμε σαν κά-

τι το έτοιμο, σαν ένα μέγεθος σταθερό, που μας δίνεται σαν μια προκαταβολικά συγκεκριμένη μορφή, ή σε ένα προκαταβολικά συγκεκριμένο όγκο. Θα το δούμε, αντίθετα, σαν μια δυνατότητα, τη δυνατότητα, την ορθάνοικτη δυνατότητα, που θα κατοπτρίζει το εσωτερικό σχήμα της και την εσωτερική της ουσία, την αρχή του είναι μας, γι' αυτό και την κάθε πιο νέα κατασκευαστική ή αισθητική τεχνοτροπία. (...) Γιατί στο τέλος, το "λαϊκό" αρχιτεκτονικό έργο είναι μια πρώτη ύλη, μια πρώτη ζύμη, η μόνη νόμιμη για να οργανωθεί και συντεθεί σε κάθε πιο σύγχρονη εποχή κάτι ακόμη πιο αληθινό, κάτι ακόμη πιο συνειδητό και δυνατό και ωραίο», σημειώνει στα «Παλιά αθηναϊκά σπίτια».

Η ουσιαστική ανακάλυψη, αποκάλυψη την ονομάζει ο Κωνσταντινίδης στο ίδιο βιβλίο, της λαϊκής αρχιτεκτονικής είναι η αυλή, η εξέλιξη του αρχαιοελληνικού αιθριου: «Η αυλή όπου γύρω της -ή προς το ένα μέρος της- αραδιάζονται οι

Ο Αρης Κωνσταντινίδης έθεσε τις βάσεις για τον προσδιορισμό «ενός νεοελληνικού αρχιτεκτονικού στοχασμού»

Του ΣΠΥΡΟΥ ΓΙΑΝΝΑΡΑ

Τα δύο μεγαλύτερα εμπόδια, τα οποία στηλίτευσε και πολέμησε σε ολόκληρο τον βίο του, ήταν ο πιθηκισμός διεθνών αρχιτεκτονικών προτύπων και η σκηνογραφική μίμηση παραδοσιακών μορφών.

κλειστοί χώροι». Η σχέση μεταξύ κλειστών χώρων και αυλής υποδηλώνει μια εντελώς ιδιαίτερη σχέση εσωτερικών και εξωτερικών χώρων γέννημα των συγκεκριμένων κλιματολογικών συνθηκών και του κάλλους του ελλαδικού τοπίου, το οποίο ο λαϊκός «αρχιτέκτων» το θέλει να «εισβάλλει» μέσα στην κατοικία. «Γιατί πραγματικά η αυλή της “λαϊκής” αθηναϊκής κατοικίας», υπογραμμίζει πιο κάτω, «δεν είναι τίποτα άλλο παρά το αρχαίο αίθριο, και το χαγιάτι ή η τζαμαρία (με το υπόστεγο που δημιουργείται από κάτω τους) δεν είναι παρά η αρχαία στοά, το “περίστυλον”»: τα δύο βασικά συνθετικά στοιχεία της ελληνικής αρχιτεκτονικής από τους πιο παλιούς χρόνους. Δηλ. η μορφή –ο τύπος– του αρχιτεκτονικού έργου, που σύμφωνα με ειδικές κλιματολογικές και πηθικές συνθήκες του ελληνικού τοπίου, εκφράζει τη μορφοποίηση των λειτουργιών της ζωής μας, κατά τον πιο ουσιαστικό και καθολικό τρόπο».

Η δουλειά που παρουσιάζεται στα τρία μικρά βιβλία δεν έχει ακαδημαϊκό ή μουσειακό χαρακτήρα. Αντανακλά τον βαθύ πόθο ενός ανθρώπου για μια αρχιτεκτονική που θα βρίσκεται σε αρμονία με το περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσεται προσφέροντας ψυχική αγαλλίαση και δημιουργική ζωτικότητα στους ανθρώπους που κατοικούν, αυτά τα «δοχεία ζωής» όπως σοφά τα χαρακτήριζε. Ο Κωνσταντινίδης «πολέμησε με απίστευτο σθένος όσο κανείς άλλος κάθε τι που ευτέλιζε κατά τη γνώμη του την αρχιτεκτονική, παίρνοντας πάντοτε θέση στα ζητήματα του καιρού του. Εφυγε μ' ένα μεγάλο παράπονο βλέποντας την κατάντια του κτισμένου περιβάλλοντος στον τόπο μας», επισημαίνει ο αρχιτέκτων Τάσος Παπαϊωάννου. Το ερώτημα που προκύπτει από το διάβασμα των τριών βιβλίων είναι πώς μπορεί να προκύψει σήμερα σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική, όπως την εννοεί ο Κωνσταντινίδης, όταν το «λαϊκό» από το οποίο άντλησε έχει εντελώς αλωθεί από το ομογενοποιημένο και καταναλωτικό «τηλεοπτικό»; Ίσως γι' αυτό τα κακώς κείμενα που πολεμούσε διαιώνίζονται και η οπτική του παραμένει περιθωριοποιημένη.